

особистість не може вплинути на зовнішні обставини, вони залежать тільки від випадковостей, і з особливою увагою людина помічає це в критичних ситуаціях війни, хвороби, невідвортної смерті.

Оточуюча героя безмістовність життя, за Беллем, мала лише одну мету – знищення людини, тому людина є й відчуває себе безмежно самотньою у цьому страшному і безглуздому житті, повному мук і страждань, а сенс життя її вже визначений фатумом задалегідь.

Єдиною сферою, яку людина може підкорити своїй волі, в якій вона може бути вільною, – є її внутрішній світ, єдиним суддею є її власна совість.

Література

1. *Белль Г.* Твори: В 2 т.: Пер. з нім. / Передмова Д. Затонського. – К.: Дніпро. – 1989. – Т.1 – 800 с., Т.2 – 752 с.
2. *Горідько Ю.Л.* Шукаймо смисл ключової фрази твору. Проблемний урок за оповіданням "Подорожній, коли ти прийдеш у Спа..." (з елементами філологічного аналізу). За творчістю Г. Белля // Всесвітня л-ра в середніх навчальних закладах України. – 1998. – № 5. – С. 13-15.
3. *H.Boll.* Mein trauriges Gesicht. Erzählungen und Aufsätze. – Verlag Progress. – Moskau, 1968. – 366 с.
4. *Marcel Reich-Ranicki.* Mehr als ein Dichter. Über Heinrich Boll. – Deutscher Taschenbuch Verlag. – München, 1994. – 118 с.

Екатерина ВАЙЛО

ФИЛОСОФСКО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ В АНТИВОЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ГЕНРИХА БЕЛЛЯ

У статті досліджуються філософсько-антропологічні проблеми в ранніх антивоєнних произведениях Генриха Белля, а саме проблема личности и общества и проблема смысла человеческой жизни. Указано на те, що життєва філософія ранніх рассказів Г. Белля в зображенні даних проблем наближається до філософії екзистенціалізму як одного з антропологічних напрямів ХХ століття.

Ключевые слова: рассказ, сюжет, мировоззрение, герой.

Kateryna VAYLO

PHILOSOPHICAL-HUMAN PROBLEMS IN H.BELL'S ANTI-WAR WORKS

The article seeks to examine the philosophical-human problems in the early anti-war short stories by Henry Bell. They are the problem of society and personality and the problem of the sense of people's life. It is pointed out here, that the life's philosophy of the early anti-war short stories by Henry Bell in the elucidating of these problems is approximated to the existentialism, one of the philosophical directions of the XX century.

Key words: short story, plot, world outlook, character.

Юлія ТИРА

ЕКЗИСТЕНЦІЙНЕ ОСМИСЛЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ПРОБЛЕМ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ В. ВИННИЧЕНКА ТА Е. ХЕМІНГВЕЯ)

За словами Якова Мамонтова, «... мораль, полові стосунки, суспільна та політична боротьба, творчість з різних боків та і в різних аспектах – все те (за винятком хіба релігійних питань), що найбільш цікавило і нервувало інтелігенцію на початку ХХ століття» [Цит. за: 3, 267]. Проблеми спадковості, свідомого й підсвідомого, інстинкту та розуму, моралі, стосунків між чоловіком і жінкою та

пов'язані з цим питання суспільної поведінки людини – все це стояло в центрі творчих зацікавлень письменників.

Життя для Винниченка, за його власним твердженням, є «...многофарбне, многостороннє, складне – воно все ж таки кінець кінцем зводиться до двох простих формул, які вміщують всі його складності й фарби: підтримання себе в житті і продовження свого роду» [6, 579]. Вплив Ніцше на ранню драматургію, як справедливо зазначає Оксана Векуа, – це «прагнення в художньому бутті особистості витворити такі обставини для людського «я», котрі б сприяли його гармонійному удосконаленню через відмову від моральних забобонів, від тягара, дріб'язкового власницького світу» [10, 259]. Герої Винниченкових творів визнають силу сліпого інстинкту природи, мета якої – продовження роду, і діють подібно до чоловіків Ніцше, що прагнуть мати в майбутньому лише «вибраних» дітей (тобто – свідомо запрограмованих). При цьому, цілком традиційно, чоловіки асоціюються з культурою, цивілізацією, а жінки – зі стихійно-підступною природою, «знаряддям якої є «диявольська природа жінки» [9, 376], жіночість якої є силою спокуси.

Лоуренсівський заповіт сучасникам про потребу постійного пізнання сексу, згодом ним самим доповнюється: «Інтелект не повинен відставати від сексу, фізіології, організму» [2, 278]. Він вважав чоловіка посередником, який тільки й може поєднати жінку з вищим духовним началом через сексуальні стосунки. Для Винниченка ж, з його безперечною цікавістю до проблеми статевих потягів, важливим елементом була «переоцінка моральних цінностей» [9, 380] насамперед у колі інтелігенції, що на той час було абсолютно новим явищем в українській літературі. Як вказує він сам, «чесність з собою» є для нього методом оцінки життєвих явищ, принципом моральності, способом виявлення активності людини щодо життя: «Я навмисне вжив «чесність», а не «гармонія» з собою. Цим я хочу одночасно сказати про розрив з мораллю старою і про свідому гармонізацію своїх почуттів, досвіду, мислення» [9, 378]. Ідея «чесності з собою» не визначає позитиви морального плану, а формує поле моральності, відповідне природі самого життя. Саме ця «чесність», а не «гармонія» і не паритетність послуговує будівництву стосунків чоловіків Винниченка з жінками.

Для Винниченка головним було поняття експерименту: «Я навмисне приводив у своїх працях приклади, різко порушуючи звичні поняття моралі. Чи нашкодив я собі цим чи ні, важко судити. Я хотів лише на них пояснити свій метод відношення до життєвих явищ» [7, 37]. Цей експеримент стосується насамперед постійного наголошення несприйняття, відкидання ідей традиційного родинного устрою та введення поняття «вільних» (хоча б теоретично!), незалежних стосунків між чоловіком та жінкою.

Для Хемінгуея ж сенсом буття було виокремлення, можливість стати Чоловіком – могутнім, вільним, не підвладним нікому. Можна навіть сказати, що буття і боротьба для Хемінгуея були синонімами.

Винниченко, подібно до Сартра, пов'язав ідеї екзистенціалізму з боротьбою за емансипацію не лише в царині політики, а й у повсякденному житті. Естетичні, моральні, соціальні норми були поціновані ним як безпосередні форми влади, а їхня деструкція – як найдієвіший засіб боротьби за вільне волевиявлення особистості [8, 152].

Новими були й герої Винниченкових драм – особи активні й вольові, модерним було саме те, що найчастіше це жіночі образи. «В кожному бажанні є, поперше, багатство чуття: почуття стану, від якого ми намагаємося позбавитися,

відчуття стану, якого ми прагнемо досягнути» [4, 46]. І саме жінка є для нього втіленням мрії, свідомістю й водночас тілесністю, котрою можна володіти. Засіб, що ним користуються героїні Винниченка, – не що інше, як любов у своєму тілесному вияві. Любов – не рівноправне співіснування, це влада однієї людини над іншою, стверджує Кирпатий Мефістофель («Записки Кирпатого Мефістофеля»), зокрема, влада жінки. Чоловік потрапляє під її владу, прив'язаний до неї інстинктом продовження роду.

Володимир Винниченко випишує нові, незвичні стосунки між статями, переписуючи усталену екзистенціальну ситуацію жінки, якій раніше відводили пасивну роль. Загальноприйнятою стала думка, сформульована Сімоною де Бовуар у «Другій статі» (1949), що чоловік, приречений на екзистенціальну тривогу, «мріє про спокій посеред неспокою». І саме жінка є для нього втіленням мрії, «свідомістю і водночас тілесністю, якою можна володіти» [Цит. за: 2, 258].

Героїня Винниченка займає «чоловіче» місце в довічній опозиції чоловічого та жіночого, тобто через ствердження власного «Я», перетворюючи «Іншого» на об'єкт» [3, 268]. Прикладом такої жінки, вільної в своєму виборі та вчинках, є Калерія Прокопенкова («Пригвождені»): «...але ж для мене далеко важніше, щоб я любила. Зрозумійте ж, що я хочу любити. Я, я, я, а не мене!» [1]. Антипод Калерії – 26-річна Ліма, яка не може чекати «цієї любові» й тому шлюб з приват-доцентом Голубцем є навіть не розрахунком, а даниною патріархальному суспільству.

«Демонічний» еротичний зв'язок стає сильною деструктивною пристрастю, що діє супроти вірності й руйнує того, хто нею володіє. Майже в усіх Винниченкових драмах присутня така жінка-вамп (Орися «Memento», Наталія Павлівна «Брехня», Сніжинка «Чорна Пантера і Білий Медвідь»).

Активною особою в будівництві стосунків у драмах Винниченка завжди виступає жінка. Цікаво, що й сам письменник у щоденнику, який вів майже все своє життя, зізнавався: «Вона [Олена Давидівна Гогоберідзе. – *Н.Б.*] вимагає: якщо, по-вашому, любов – дія, діло, то робіть ці діла, любіть лише дійство. Я теж послідовний: любов – це щось, що не міряється дією, отже вимагати від мене активності в любові не можна» [5, 146]. Таке зізнання сприймається як своєрідна відмова од традиційного розподілу ролей у любовних стосунках. Чи не тому в його драмах більшість чоловіків інфантильно-пасивні? Якщо ж герой діє активно, що здебільшого корелює з насильством, то жінка у Винниченка може відповісти лише саморуйнацією (опозиція Сталинський – Марія Андріївна Ляшківська, «Гріх»). Феміністичний підхід у (теорія Роде-Даксер) намагається пояснити такі моделі поведінки тим, що жіноче є свого роду контейнером, вигаданим простором, який оголошений виключно жіночим та абсолютно відмежованим од чоловічого світу. Саме там чоловік зберігає свої жахи, бажання, поривання та пристрасті – те, що йому ще не довелося випробувати, але що він ретельно зберігає, щоб у будь-який момент мати до нього доступ.

Хемінгуей же боявся, ненавидів усе жіноче, намагався його притлумити. Фемінізм, емансипація були для нього просто загрозливими. Ідеальним для нього є патріархальне буття.

Досить часто у своїх творах Хемінгуей порівнює жінку з твариною. І, хоча, на перший погляд це – пестливе порівняння, проте все ж проглядається підсвідоме сприйняття жінки, як самиці, що потрібна лише для задоволення статевого потягу. «Yes, Maria. Yes, my little rabbit» [11] («Так, Марія, мій маленький кролик»).

Іноді Хемінгуей ставить жінок в один ряд з тваринами. «On some carts the women sat huddled from the rain and others walked beside the carts keeping as close to them as they could. There were dogs now in the column, keeping under the wagons as they moved along» [12]. («На деяких возах сиділи жінки, скупчившись від дощу, інші йшли поблизу возів, тримаючись так близько, наскільки це можливо. Тепер в колонах були собаки, що ховалися під проїжджаючими вагонами»). До того ж автор іноді ставить тварину вище за жінку. «Thou art no woman nor a fool, Pablo told the bay horse. «Thou, oh, thou, thee, thee, my big little pony. Thou art no woman like a rock that is burning. Thou art no colt of a girl with cropped head and the movement of a foal still wet from its mother. Thou dost not insult nor lie nor not understand. Thou, oh, thee, oh my good big little pony!» [12] («Ти не те, щоб який-небудь дурень, чи жінка», – говорив Пабло гнідому жеребцеві: «Ти, ти, ох ти, мій великий конику. Ти не те, що жінка, схожа на розпечену каменюку. Чи дівчинка зі стриженою головою, незграбна, як щойно народжене лоша. Ти не образиш, не збрешеш, і все розумієш. Ти, ох ти, мій хороший великий конику!»).

Для Хемінгуея немає нічого бруднішого за жінку: «Of a foulness that cannot be worse. Those were many planes, woman. Many planes» [12] («Щодо бруду, то не може бути нічого гіршого. Там було багато літаків, жінок. Багато літаків»). Хоча зовні всіх цих почуттів майже не помітно.

Отже, комплекс маскулітності, який став первинною рушійною силою, що схиляла до ненастанної праці над собою, до духовного вивищення над своїм оточенням, з іншого боку, у кожному наступному конфлікті зі світом реальності провокував все нові екзистенційні роздуми, породжував усе нові висновки.

Література

1. *Винниченко В.* Твори. Віртуальна бібліотека // chl.kiev.ua. 2. *Зборовська Н.* Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури: Монографія. – К.: Академвидав, 2006. – 504 с. 3. *Зборовська Н.* Психоаналіз і літературознавство. – К.: Академвидав, 2003. – 392 с. 4. *Лохіна Є.* Пошуки морального абсолюту: ранні драми В.Винниченка // Слово і час. – 2001. – №10. – С.43 – 50. 5. *Миронець Н.* Таємниці кохання Винниченка // Кур'єр Кривбасу. – 2001. – №138 – 141. 6. *Мороз Л.* Художник-експериментатор Володимир Винниченко // Українська література: Хрестоматія: 10 кл. – Х., 2002. – 598с. 7. *Свербілова Т.* Персонажі Винниченкових п'єс – кати чи жертви? // Слово і час. – 1993. – №5. – С.32 – 40. 8. *Сиваченко Г.* «Конкордизм» в контексті французького екзистенціалізму // Сиваченко Г. Пророк не своєї вітчизни : Експатріантський «метароман» Володимира Винниченка : Текст і контекст : Монографія. – К., 2003. – С. 166 – 175. 9. *Струк Д.* Винниченкова моральна лабораторія // Українське слово. – К., 1994. – Кн.1. – С. 374 – 384. 10. *Трушевський Д.* Літературознавство і критика про концепцію людини в творчості О.Вампілова // Культура України. – Х.: ХДІК, 1998. – С. 79 – 84. 11. *Ernest Miller Hemingway.* Novels // www. imagenews. ge /en /news_read / 29986. com 12. *Ernest Miller Hemingway.* Stories // www. contrafort. md. / vesilegarrt / ?p=24.com.

Елліна ЦИХОВСЬКА

КОНЦЕПТ СУТІНКІВ У ПОЕЗІЇ ЛЕОПОЛЬДА СТАФФА ТА УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ ПОЧАТКУ ХХ СТ

У статті розглядається концепт сутінків у поезії Леопольда Стаффа та українських митців початку ХХ ст. М. Драй-Хмари, М. Рильського, О. Ольжича та ін.